

Dagmar Takáčsová: Mezi českou a slovenskou identitou

Milí krajané a ostatní vážení přítomní,

vycházejme z předpokladu, že nejvýraznějším projevem národní identity je jazyk. Název mého příspěvku tak zcela přesně vystihuje stav, ve kterém se nachází třicetitisícová česká komunita na Slovensku. Není to pouze vlivem mnohých změn, které po rozdělení Československa tuto komunitu výrazně ovlyvnily. Dvě skutečnosti podmiňovaly a dosud podmiňují tento stav. Česká komunita vznikala a udržovala se vždy jen přirozenou migrací z důvodů pracovních a partnerských svazků, druhou skutečností je těsná jazyková blízkost češtiny a slovenštiny.

Po rozdělení společného státu jsme se šokující rychlostí dostali do stavu, kdy jsme ztratili sebevědomí samozřejmosti našeho bytí na Slovensku a podvědomě více nebo méně jsme se začali cítit méněcenní, nežádoucí, v mnoha případech nám bylo zcela nepokrytě dáváno najevo, jistě že ne oficiálně, že jsme vlastně dlouholetí nepřátelé slovenského národa. Plynoucí čas toto ostří otupil, ale někde hluboko v nás z toho cosi zůstalo. V komunitě se vytvořil poměrně rovnovážný stav mezi naší identitou českou a slovenskou. Doma a mezi sebou jsme zůstávali Čechy a používali dále český jazyk, na veřejnosti jsme se většinou snažili nevyčnívat z davu. Tím teď nemyslím jen používání jazyka, ale například odvahu se ozvat na obranu jeho používání nebo třeba na obranu často slovenskými nacionalisty napadaného Československa a prezidenta T. G. Masaryka. Dlužno ale spravedlivě uznat, že jiná část slovenského obyvatelstva nepřestala ani po uplynulých třech desetiletích cítit spolupatříčnost s českým národem. Současným trendem je, že přirozená migrace téměř ustala a přirozená blízkost obou jazyků se vzdaluje. Dosud vyvážená pozice mezi oběma identitami se začíná překlánět k identitě slovenské a to hlavně s přirozeným úbytkem starších ročníků komunity. Děti narozené ve smíšených manželstvích mají většinou zapsanu národnost slovenskou, vzdělání slovenské a proto už ani v běžné soukromé sféře nepoužívají češtinu. U mnoha z nich se ale přesvědčujeme, že jiná část identity než aktivní používání jazyka a přiznání národnosti, tedy pasivní znalost jazyka, inklinace k české kultuře a vědomí českých kořenů je u nich v jisté míře přítomná.

Zodpovědně lze tvrdit, že bez účasti českého spolkového života na Slovensku by proces praktické asimilace české komunity byl daleko rychlejší a z české identity by dnes pravděpodobně byly zbytky v podobě čechizmů ve slovenštině a resentimentu kulturního a společenského. Tuto skutečnost dnes vidíme v té části komunity, která nemá se spolkovým

životem žádný kontakt ani ve formě občasné návštěvy kulturního nebo společenského spolkového programu. Tradičně se uvádí, že na Slovensku, čím východněji, tím je české kultury z jiných než spolkových zdrojů méně, toto dělítko ale není západ – východ Slovenska, nýbrž Bratislava – ostatní Slovensko. Například v Košicích za rok zdaleka nepřesahuje počet mimospolkových českých kulturních programů/ vyjma filmy/ ani dvě desítky. Kolegům z ostatního zahraničí se to snad zdá hodně, ale je třeba si uvědomit, že pro dosud trvajících základní srozumitelnost českého jazyka je na Slovensku možné uvádět české kulturní programy i ve slovesné formě. České spolky na Slovensku nejsou jen přímými realizátory české kultury, ale zároveň pomáhají zabránit vzniku stavu kulturní a společenské apatie české komunity a degradaci na úroveň běžné konzumní existence, který je na Slovensku bohužel poměrně rozšířen a v některých vrstvách, včetně části české komunity, výrazně preferován. Jako příčina se uvádí frustrace ze stavu společnosti a správy věcí veřejných, podle mne je to výsledek osobní lenivosti a lhostejnosti k vlastnímu životu a hodnotám, které jsou nevyhnutné pro udržitelný rozvoj společnosti jako celku.

Jak tedy zabránit neustálému úbytku české identity naší komunity na Slovensku? V spolkovém životě, který, jak jsem uvedla, úbytek identity výrazně zpomaluje, máme nastavený určitý standard realizace české kultury, o kterém víme, že je příznivě akceptován i u většinové populace. To je důležitý fakt, který kromě přímého šíření české kultury dává české komunitě přesvědčení, že je plnohodnotně ve společnosti akceptována a že přirozený projev naší české identity je integrální součástí života slovenské společnosti a přispívá k jejímu vyváženému rozvoji.

Preferovány jsou komorní programy vážné hudby, hudebně-literární programy, občas folklorní tvorba, české divadelní soubory, které ale pro občanská sdružení jsou finančně problematické, přednáškové a vzdělávací programy. U výstav je třeba velmi pozorně vybírat téma, aby se zajistil žádoucí počet návštěvníků. Málo realizujeme prezentaci české filmové tvorby, té je na trhu dostatek a navíc poptávku po ní saturuje televize a internet. Stabilní okruh příznivců má česká knihovna, pokud je její fond pravidelně doplňován. Zvláštní pozornost je věnována programům pro mladší děti, hlavně vzdělávání v českém jazyku a literatuře, historii a reáliích. Na Slovensku bohužel nemáme Českou školu bez hranic. Mládež potom zapojujeme jako účinkující v českých spolkových programech a jako pomocníky při práci s malými dětmi. Někdy si tím ale prokazujeme medvědí službu, protože nám na vysoké školy odcházejí do České republiky, kde už zůstanou.

Nepochybně je naší výhodou, že základní srozumitelnost češtiny ve slovenském prostředí ještě trvá, ale ostatní formy, neslovesné, se dají

realizovat všude. Mohu jen doporučit, abychom všichni plně využívali pomoc Českých center, s jejich profesionální kompetencí při šíření české kultury v zahraničí a také pomoc zastupitelských misí tam, kde České centrum není. Spojením jejich finanční podpory a podpory z místních zdrojů včetně spolkových, s jejich pomocí v oblasti dramaturgie a realizace programů, se dají uskutečňovat i české kulturní programy většího rozsahu. Česká kultura v zahraničí plní v oblasti udržování české identity významnou a nezastupitelnou roli a její realizace prostřednictvím spolkových iniciativ má významnou výhodu dlouhodobé a podrobné znalosti místních poměrů i při realizaci programů společně s Českým centrem nebo zastupitelskou misí. Nemusím snad říkat, že prezentace české kultury je nesmírně důležitým faktorem obhajoby českých zájmů ve světě a proto by nebylo dobré, kdyby Česká republika kulturní zastoupení ve světě redukovala, například zrušením Českých center. Pro českou identitu na Slovensku je také nesmírně důležitým faktorem české rozhlasové a televizní vysílání, na Slovensku běžně dostupné a také české národnostní vysílání RTVS /Rádio a televize Slovenska/ Je zarážející se ale dozvídat, že někteří příslušníci české komunity jsou tak lhostejní ke své identitě, že nepoužívají ani tento snadno a běžně dostupný zdroj, pro mnohé jiné je ale běžnou součástí života a udržuje základy jejich české identity i bez návštěv českých kulturních programů.

Závěrem je možné říci, že není úplně beznadějně, a musíme to dělat, pracovat s tou částí komunity, která už nepoužívá aktivně český jazyk, ale má ostatní znaky české identity - dobrou pasivní znalost jazyka, příznivý postoj k české kultuře a českému kulturnímu dědictví v zahraničí, vědomí českých kořenů, úctu k české historii a ke svým českým předkům.